

Národní konvent o EU
Vztahy EU s východním
sousedstvím

Jana Juzová, Katharine Klačanský

Obsah

Úvod	1
Měla by EU nadále přistupovat ke skupině zemí zahrnutých ve Východním partnerství jako k celku, nebo by měla svůj přístup více diverzifikovat?	2
Měla by EU vytvořit speciální zelenou strategii pro země východního sousedství a případně na jakých principech?	4
Jak může EU čelit vlivu dalších mocností (Ruska, Číny, příp. Turecka) působících proti zájmům EU v oblasti východního sousedství?	6
Závěr	7

Úvod

Východní sousedství představuje pro Evropskou unii kvůli své blízkosti jeden z nejdůležitějších regionů, který se však zároveň pojí s řadou výzev. Pokud EU skutečně chce dostát své ambici být globální mocností a uplatňovat svůj vliv v různých oblastech světa, jak naznačuje i ambice „geopolitické Unie“ současné Evropské komise¹, je pro ni nezbytné začít co nejdříve domovu. K tomuto cíli slouží politika rozšiřování EU (relevantní specificky pro oblast západního Balkánu) a Evropská politika sousedství, která rozlišuje dvě iniciativy – Východní partnerství (VP) a Unii pro Středomoří.

Oblast východního sousedství představuje pro EU důležitou oblast z geopolitického a geostrategického hlediska. Země Východního partnerství zde slouží jako určité „nárazníkové pásmo“ EU vůči Rusku. Moskva v souladu se snahou o dosažení „strategické hloubky“ považuje europeizaci a prohlubování transatlantické vazby se východními sousedy EU za přímé ohrožení své bezpečnosti. Ambice Ruska se tak střetávají s normativním vlivem EU. Zatímco se na jedné straně EU snaží napomáhat utváření demokratického, stabilního a ekonomicky prosperujícího sousedství ve východní Evropě, Rusko uplatňuje svůj vliv opačným směrem a v zájmu svých vlastních regionálních cílů usiluje o zamezení integrace daných zemí do euroatlantických struktur.

Evropská unie momentálně stojí ve vztahu k východnímu sousedství na pomyslné křižovatce. Do minulého roku byla agenda Východního partnerství do velké míry vedena tzv. 20 cíli pro rok 2020². S blížícím se vypršením této iniciativy bylo zřejmé, že EU musí přijít s novými návrhy na obsah agendy pro spolupráci mezi EU a zeměmi VP na další období. Evropská komise a Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ) proto předložily

v červenci návrh nového programu spolupráce do roku 2025.³ Program se v návaznosti na předchozí agendu opět soustředí na oblasti, jako jsou ekonomika, vnitřní bezpečnost, občanská společnost či digitální a zelená tranzice. Nově je jako ústřední princip spolupráce identifikováno posilování odolnosti zemí VP. Agenda také identifikuje deset hlavních cílů (Top Ten Targets), kterých má být dosaženo právě do roku 2025. Tyto cíle se zaměřují na podporu obchodu, ekonomického růstu a vytváření pracovních míst, investic do konektivity, posilování demokratických institucí a vlády práva, podporu zelené a digitální tranzice a podporu spravedlivé, genderově vyrovnané a inkluzivní společnosti a jsou v dokumentu jasně definovány a kvantifikovány. Klíčovým prvkem agendy je reakce na dopady pandemie Covid-19 na křehké ekonomiky regionu a její realizace má být podpořena ekonomickým a investičním plánem ve výši 2,3 miliard EUR, se slibovanou mobilizací až 17 miliard EUR v podobě investic.⁴

Budoucnost další spolupráce mezi EU a zeměmi VP má být dále diskutována na nadcházejícím Summitu Východního partnerství, který proběhne 15. prosince 2021 v Bruselu na okraji Evropské rady, jehož výsledkem by mělo být přijetí společné politické deklarace EU a partnerských zemí a také navrhovaných deseti cílů i balíčku na jejich finanční podpoření. Summit by tak měl přispět k oživení politiky Východního partnerství a reagovat na vývoj v regionu od posledního summitu – zejména obnovení bojů mezi Arménií a Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach, jednostranný odchod Běloruska z Východního partnerství či založení tzv. Asociovaného tria mezi Gruzíí, Moldavskem a Ukrajinou za účelem integrace do EU. Jak může nadcházející summit přispět k posílení vztahů mezi EU a regionem a co by mělo být jeho výstupem?

¹ Evropská komise. The von der Leyen Commission: for a Union that strives for more, dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_19_55_42.

² Evropská komise. Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results, dostupné na: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_20_deliverables_for_2020_0.pdf.

³ Evropská komise. Joint Staff Working Document: Recovery, resilience and reform: post 2020 Eastern Partnership priorities, dostupné na: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10456-2021-INIT/en/pdf>.

⁴ Evropská komise. Eastern Partnership: a renewed agenda for recovery, resilience and reform underpinned by an Economic and Investment plan, dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_33_67.

Kulatému stolu předkládáme tři hlavní otázky:

1) Měla by EU nadále přistupovat ke skupině zemí zahrnutých ve Východním partnerství jako k celku, nebo by měla svůj přístup více diverzifikovat?

Mezi členskými státy EU sílí hlasy podporující výraznější rozlišení zemí VP dle míry jejich ambic k prohlubování evropské integrace. V tomto ohledu se přirozeně vyčleňují tři země, Gruzie, Moldavsko a Ukrajina, které mají s Evropskou unií podepsané asociační dohody. Tyto země již učinily proaktivní kroky a v květnu společně podepsaly memorandum o spolupráci v otázce evropské integrace, zakládající tzv. Asociované trio. Měla by EU těmto zemím přislíbit budoucnost uvnitř EU, případně je zapojit do konkrétních unijních politik? Bylo by do budoucna efektivnější variantou „vícerychlostní“ Východní partnerství při pragmatičtějším přístupu k Arménii, Ázerbájdžánu a Bělorusku? A jak by měla EU dále řešit otázku Běloruska, které koncem letošního června pozastavilo svou účast ve Východním partnerství?

2) Měla by EU vytvořit speciální zelenou strategii pro země východního sousedství a případně na jakých principech?

Jednou z hlavních výzev pro země východního sousedství EU je otázka posílení a modernizace jejich ekonomiky, obzvláště palčivá s blížící se post-covidovou ekonomickou recesí. Rozšíření politik EU v oblasti klimatu k východním sousedům jim může napomoci na cestě k odolným, udržitelným a integrovaným ekonomikám. Stačí to však na podporu dekarbonizačních opatření ve východním sousedství? A jak může EU prosazovat své hodnoty prostřednictvím zelené agendy?

3) Jak může EU čelit vlivu dalších mocností (Ruska, Číny, příp. Turecka) působících proti zájmům EU v oblasti východního sousedství?

Narůstající vliv vnějších aktérů v oblastech těsně sousedících s EU je jednou z hlavních výzev, kterým EU v současnosti na evropském kontinentě čelí. Jejich škodlivé působení, jako je využívání

ekonomického nátlaku, šíření dezinformací či kybernetické útoky, narušuje zájmy a cíle EU v těchto regionech. Zejména Gruzie, Moldavsko a Ukrajina mají zájem rozvíjet spolupráci s Evropskou unií v oblastech, jako je boj proti hybridním hrozbám či posilování kybernetické odolnosti. Tato spolupráce může mít formu spolupráce s příslušnými agenturami EU nebo zapojení partnerských zemí do operací v rámci bezpečnostní a obranné politiky Unie. Posilování odolnosti partnerských států je také jednotícím principem nadcházejícího summitu Východního partnerství. Do jaké míry můžeme vliv východních mocností pozorovat v zemích Východního partnerství a nakolik vážný problém to je pro EU? Jakým konkrétním a viditelným způsobem může EU čelit tomuto vlivu a posílit odolnost svých partnerů? Má EU v současnosti k tomuto účelu ty správné nástroje?

Měla by EU nadále přistupovat ke skupině zemí zahrnutých ve Východním partnerství jako k celku, nebo by měla svůj přístup více diverzifikovat?

Nástroje, které má EU k dispozici k motivaci reformních snah v zemích východního sousedství, jsou především možnost hlubší ekonomické a politické spolupráce s EU, zejména obchodní dohody či vízová liberalizace. Na rozdíl od regionu západního Balkánu nebyla zemím Východního partnerství přislíbena perspektiva členství v EU a transformační vliv EU tak má vzhledem ke slabším incentívám i omezenější možnosti. Na druhou stranu existují i uvnitř EU hlasy advokující pro nabídku posílené integrace s EU zemím, které prokazují, že se s hodnotami EU ztotožňují a vykazují dobré výsledky v reformních snahách (zejména v oblasti vlády práva, demokracie a ochrany lidských práv včetně práv menšin). Za zmínku v tomto ohledu stojí především iniciativa Evropského parlamentu, tzv. Východní partnerství + (EaP+), která pracuje se zajímavějšími odměnami pro země, které úspěšně

implementují reformní agendu, a motivuje je k integraci s EU.⁵ Již v současnosti jsou vztahy a vazby mezi jednotlivými zeměmi regionu a EU na velmi rozdílné úrovni. Gruzie, Moldavsko a Ukrajina jsou zeměmi, které doposud dosáhly největšího stupně sladění se s evropskými standardy a hodnotami a na rozdíl od zbývajících tří, Arménie, Ázerbájdžánu a Běloruska, mají s EU podepsané Asociační dohody. Významným posunem v této otázce byl květnový summit vrcholných představitelů tří zemí s asociační dohodou, jehož výstupem bylo memorandum o spolupráci v otázce evropské integrace, zakládající tzv. Asociované trio.⁶ V deklaraci země vyjadřují své odhodlání k evropské integraci s možností konečného členství v EU za předpokladu splnění všech podmínek, které se k vstupu do EU vážou. Tato iniciativa je jedinečná tím, že jde o jednostranné deklarování evropské perspektivy skupiny těchto tří zemí, na základě jejich geografické náležitosti k Evropě, evropské identity a přihlášení se k jejím hodnotám.⁷

Pro Evropskou unii se tak nabízí možnost rozšíření spolupráce s Asociovaným triem, například skrze nové formy sektorální spolupráce, i navázání intenzivnějšího a pravidelnějšího dialogu, který by vedl k větší podpoře zemí v jejich reformních snahách, v souladu s principem „more for more“. Stejně jako je tomu aktuálně ve vztahu k regionu západního Balkánu a politice rozšiřování, i u Východního partnerství bude pro EU výzvou udržet si kredibilitu a striktní kondicionalitu. Nabídky a výhody přicházející ze strany EU musí reflektovat situaci v daných státech Východního partnerství a její vývoj. Za předpokladu fungující kondicionality a politické vůle na obou stranách by nabídka hlubší integrace pokročilejším zemím mohla vytvořit příznivou dynamiku a urychlit reformní procesy v daných zemích. Na druhou stranu je zřejmé, že

pokrok zemí východní Evropy v integračních snahách se neobejde bez pozornosti a nelibosti Ruska. Evropská unie bude muset stát velmi pevně za svými závazky a základními principy, kterými je podpora zemí v jejich demokratické a ekonomické tranzici a mimo jiné i princip otevřenosti perspektivy členství v EU všem evropským zemím, které prokáží svůj soulad s hodnotami EU a splní stanovené podmínky.⁸ Pokud se asociovaným zemím podaří úspěšně pokročit v reformním procesu a integračních snahách, mohla by se otevřít nová kapitola rozšiřovací politiky EU, tentokrát vůči východním sousedům. Takovýto vývoj by mohl nabídnout novou dynamiku rozšiřovacímu procesu EU, který se v současnosti vymezuje pouze pro region západního Balkánu a v posledních letech zcela stagnuje. Na druhé straně by sblížení těchto tří zemí s EU vyžadovalo komplexní a proaktivní přístup ze strany Unie i výraznou snahu východních partnerů směrem ke snížení ekonomické a energetické závislosti zemí na Rusku. Hlubší ekonomická integrace s EU a narůstající energetická soběstačnost by tak musela jít ruku v ruce se zajišťováním bezpečnosti proti ruským hrozbám. To by vyžadovalo od Evropské unie výrazný politický i finanční závazek.

Ve vztahu k dalším třem zemím, které nevykazují přílišný zájem o dosahování evropských norem a standardů a ani geopolitickou preferenci náležet k EU a „západu“ namísto blízkých vztahů s Ruskem (potažmo Tureckem), bude pro EU výzvou udržet to, čeho bylo v rámci Východního partnerství již dosaženo. Zatímco to aktuálně vypadá, že Asociované trio se bude rychleji přibližovat cíli evropské integrace, s Arménií, Ázerbájdžánem a případně Běloruskem se spolupráce pravděpodobně omezí na pragmatické oblasti společného zájmu, jako je například energetika, obchodní spolupráce či

⁵ Havlíček, P., 10 Years of Eastern Partnership: From Prague to Brussels and How to Proceed?, Asociace pro mezinárodní otázky, 2019, p. 8. Dostupné na: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2019/09/10-Years-of-Eastern-Partnership-From-Prague-to-Brussels-and-How-to-Proceed_AMO_1_23_9.pdf.

⁶ Maksimov, V., Georgia, Moldova, Ukraine formalise their higher EU ambition, *Euractiv*, dostupné na: <https://www.euractiv.com/section/eastern-europe/news/georgia-moldova-ukraine-formalise-their-higher-eu-ambition/>.

⁷ Ministerstvo zahraničních věcí Ukrajiny. „Association Trio: Memorandum of Understanding between the Ministry of Foreign

Affairs of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Georgia and the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova“. Dostupné na: <https://mfa.gov.ua/en/news/association-trio-memorandum-understanding-between-ministry-foreign-affairs-georgia-ministry-foreign-affairs-and-european-integration-republic-moldova-and-ministry-foreign-affairs-ukraine>.

⁸ Evropská komise. Conditions for membership, dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enlargement-policy/conditions-membership_en.

bezpečnost. Vztahy s Běloruskem jsou navíc aktuálně na bodu mrazu a využívání migrantů Lukašenkovým režimem k nátlaku na EU představuje pro Unii novou hybridní hrozbu, které musí čelit. EU musí nalézt způsob, jak se s ní vypořádat v souladu se svými morálními principy a zároveň tak, aby Bělorusku a podobným režimům v sousedství nedemonstrovala, že tento způsob vydráždění funguje.

Pro budoucí vztahy mezi těmito východními sousedy a EU bude zároveň důležité, aby EU nadále aktivně podporovala reformní síly v těchto zemích, zejména občanskou společnost, a otevřeně komunikovala o závažných problémech v oblastech jako je demokratické vládnutí a lidská práva. Pro EU by bylo velmi problematické uchýlovat se k „appeasementu“ těchto režimů, jelikož by tak došlo k rezignaci na vlastní základní hodnoty, na kterých stojí image i kredibilita Unie v jejím sousedství.

Měla by EU vytvořit speciální zelenou strategii pro země východního sousedství a případně na jakých principech?

Významným a vlivným nástrojem v transformaci hospodářského prostoru v sousedství EU je Evropská zelená dohoda (EGD), která nabízí nové možnosti pro hospodářskou integraci VP a dalších sousedících regionů s Unii. Kombinace investičního plánu EGD ve výši 1 bilionu EUR zaměřeného na podporu rozvoje zelené energie v sousedstvích a propojení této infrastruktury s EU⁹ spolu s úpravou obchodních dohod EU se zeměmi VP jsou

pravděpodobně nejsilnějším způsobem, jak posílit evropský vliv v tomto sousedství. Evropská unie je hlavním obchodním partnerem pro většinu zemí VP, a i proto je v jejich vlastním zájmu se přizpůsobit evropským zeleným politikám. Všechny země VP mají s EU uzavřeny komplexní obchodní dohody, které je třeba zlepšit směrem k oživení ekonomiky a dlouhodobé udržitelnosti, v souladu s evropskou zelenou strategií.

V červenci 2021 byl také schválen rozpočet ve výši 1 894 796 EUR na druhou fázi programu EU4Energy (2020-2024), který je součástí regionálního akčního programu EU.¹⁰ Cílem programu je podpořit přechod na čistou energii a dekarbonizaci Gruzie, Moldavska a Ukrajiny. Tyto země již podepsaly dohody o přidružení (AA) i prohloubené a komplexní dohody o volném obchodu (DCFTA) s EU, a to i v oblasti energetiky,¹¹ a jsou součástí Energetického společenství. Pro EU tato spolupráce představuje příležitost k lepšímu propojení prostřednictvím spolupráce s vládami zemí VP s cílem posílit občanskou společnost a zvýšit budování jejich kapacit a zároveň začlenit partnerské země do regulačního rámce EU.

Za účelem prohloubení této spolupráce se konalo 22. června 2021 třetí ministerské zasedání Východního partnerství o životním prostředí a změně klimatu.¹² Ministři EU a zemí VP formulovali své priority pro spolupráci v oblasti změn klimatu tím, že prozkoumali příležitosti a výzvy směřující k přechodu na "silnou, udržitelnou, klimaticky neutrální, odolnou a inkluzivní obnovu a k přechodu na konkurenceschopné, zelené a inkluzivní oběhové hospodářství".¹³

Vzhledem k tomu, že EGD vyžaduje zásadní revizi unijního energetického systému a že je v politické agendě EU na tak vysokém místě, zcela jistě ovlivní

⁹ Evropská komise. The European Green Deal Investment Plan and Just Transition Mechanism Explained, leden 2020, dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_24.

¹⁰ Energetické společenství. EU4Energy Governance, listopad 2021, dostupné na: <https://www.energy-community.org/regionalinitiatives/EU4EnergyII.html>.

¹¹ Evropská komise. EU Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) Facility - Phase 2 Area, dostupné na: https://ec.europa.eu/eu-external-investment-plan/projects/eu-deep-and-comprehensive-free-trade-area-dcfta-facility-phase-2_en.

¹² 2021 Portugalské předsednictví Rady EU. Závěry předsednictví ze třetího ministerského zasedání Východního partnerství o životním prostředí a změně klimatu, červen 2021, dostupné na: https://www.2021portugal.eu/media/um0jc1lx/4_cap_presidency_conclusions.pdf.

¹³ 2021 Portugalské předsednictví Rady EU. Závěry předsednictví ze třetího ministerského zasedání Východního partnerství o životním prostředí a změně klimatu.

budoucí vztahy EU s dalšími významnými hráči mezinárodního systému. Lze očekávat změny v energetické bilanci EU v důsledku budoucích plánů na zvýšení obnovitelné energie, jakož i snížení závislosti na dovážené energii, a tedy i dopady na země produkující ropu a zemní plyn v sousedství EU, zejména prostřednictvím mechanismu zavedení „uhlíkového cla“ (CBAM).¹⁴ Její důsledky pro Východní partnerství jsou proto různé. Především jde o problematiku závislosti zemí VP na ruském plynu. Budoucí bezpečnostní důsledky přítomnosti EU v energetické oblasti regionu budou kvůli soutěžení s ruskými zájmy znatelné. Konstruktivní spolupráce s EU rozhodne o tom, zda východní partneři dosáhnou nezbytného pokroku směrem k udržitelnému rozvoji a úspěšné integraci do globální ekonomiky.¹⁵ Na druhé straně však lze očekávat, že Rusko bude pokračovat a stupňovat své snahy o narušení této spolupráce a sladování standardů v zemích VP s EU. Proto bude vedle EGD zásadní také vytváření nových obchodních a podnikatelských aliancí v regionu Východního partnerství. Společnosti z regionu díky tomu dále získají řádné zastoupení v obchodních kruzích EU, aby mohly prosazovat své projektové záměry, zejména v oblasti průmyslu a energetiky.

Aby byl region méně vystaven vnějším rizikům, je klíčem k posílení odolnosti Východního partnerství upřednostnění klimatické agendy ve finančních programech na ekonomickou obnovu po pandemii Covid-19. Klíčovou iniciativou v tomto ohledu je "Politika Východního partnerství po roce 2020: Posílení odolnosti – Východní partnerství" představená Evropskou komisí.¹⁶ Touto iniciativou chce EU dosáhnout zlepšení v oblasti právního státu a zvýšit financování alternativních zdrojů energie

v zemích VP, a v důsledku i odklonu od ruských fosilních paliv. Podpora energetické účinnosti také využívá inovativní technologie a produkty, které stimulují investice, růst a zaměstnanost. Hlavní hnací silou pro realizaci zelené strategie v regionu bude elektrifikace. Zde se skýtá příležitost pro EU, která se bude spoléhat na dovoz solární a větrné energie ze sousedních regionů, aby uspokojila své energetické potřeby.¹⁷ Díky šesti partnerským zemím a rozsáhlým územím by Východní partnerství mohlo zásobovat energií nejen sebe, ale i EU, což by mohlo znamenat bezpečné a spolehlivé dodávky energie za cenu přijatelnou pro spotřebitele.

Ve spojení s cíli stanovenými mimo jiné v ministerské deklaraci o životním prostředí a změně klimatu z roku 2016¹⁸ a milníky a cíli dohodnutými v dokumentu "20 cílů pro rok 2020"¹⁹ je potřeba dále začlenit EGD do cílů dlouhodobé strategie východního sousedství, a to zejména pokud jde o financování.²⁰ Velmi přínosné by mohlo být rozšíření financování EU pro zelené investice, včetně investic do komunální infrastruktury, udržitelné dopravy, financování souvisejícího s klimatem a podpory malých a středních podniků, a zdůraznění možnosti přístupu zemí VP k programům EU, včetně programu LIFE.²¹ Jinými slovy, úspěch EGD v konečném důsledku závisí na tom, zda sousední partneři přijmou jeho zásady a půjdou cestou udržitelnosti.

¹⁴ Leonard, M., et. al. The Geopolitics of the European Green Deal. Bruegel, únor 2021, dostupné na: <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2021/02/PC-04-GrenDeal-2021-1.pdf>.

¹⁵ Nuriyev, E. Evropská unie, Rusko a Čína: Srpen 2020, naleznete na: <https://www.connections.clio-online.net/article/id/artikel-5061>.

¹⁶ Evropská komise. Společné sdělení: "Politika Východního partnerství po roce 2020: Východní partnerství, které přináší výhody pro všechny", březen 2020, naleznete na: https://ec.europa.eu/info/publications/joint-communication-eastern-partnership-policy-beyond-2020-reinforcing-resilience-eastern-partnership-delivers-all_en.

¹⁷ Leonard, M., et. al. The Geopolitics of the European Green Deal. Bruegel.

¹⁸ Evropská komise. Declaration of Cooperation on Environment and Climate Change in the Eastern Partnership, 2016, dostupné na: https://ec.europa.eu/environment/international_issues/pdf/declaration_on_cooperation_eastern_partnership.pdf.

¹⁹ Evropská komise. Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results, dostupné na: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_20_deliverables_for_2020_0.pdf.

²⁰ 2021 Portugalské předsednictví Rady EU. Závěry předsednictví ze třetího ministerského zasedání Východního partnerství o životním prostředí a změně klimatu.

²¹ Ibid.

Jak může EU čelit vlivu dalších mocností (Ruska, Číny, příp. Turecka) působících proti zájmům EU v oblasti východního sousedství?

Rostoucí vliv vnějších aktérů v oblastech těsně sousedících s EU je jednou z hlavních výzev, kterým EU na evropském kontinentu v současnosti čelí. Geopolitické soupeření mezi Ruskem, Čínou a Tureckem představuje riziko potenciálního ozbrojeného konfliktu, který může vyvolat rozpad správy a/nebo násilný konflikt ve Východním partnerství.²² V posledních dvou desetiletích se objevily nové iniciativy regionální spolupráce dotýkající se východní Evropy, mezi něž patří Ruskem vedená Euroasijská hospodářská unie (EAEU), Východní partnerství Evropské unie (VP) a čínská iniciativa Pásma a cesta (BRI).

Nekalé praktiky, jako je použití hospodářského nátlaku, šíření dezinformací nebo kybernetické útoky, podkopávají zájmy a cíle EU v těchto regionech. Riziko představuje i tzv. hybridní válka v podobě dezinformačních a psychologických operačních kampaní zaměřených na civilní obyvatelstvo a politický establishment, zejména ze strany Ruska.²³ Boj proti hybridním hrozbám, zejména ze strany státních aktérů, jako jsou Rusko a Čína, zůstává jednou z největších výzev pro transatlantické společenství. Od konce roku 2019, tedy i začátku virové pandemie Covid-19, se hybridní hrozby stávají stále výraznějšími²⁴. Tvůrci politik proto musí přejít k ucelenější, účinnější a

proaktivnější strategii boje proti těmto hrozbám, a to jak uvnitř EU, tak i v jejím sousedství.

Některé členské státy EU navázaly iniciativy v oblasti bezpečnostní a obranné spolupráce s několika východními partnery EU. Tyto iniciativy jsou však nejednotné a nedostatečně koordinované. Přitom zvláště Gruzie, Moldavsko a Ukrajina mají zájem o rozvoj spolupráce s EU na poli boje proti hybridním hrozbám nebo posilování kybernetické odolnosti, a více než kdy jindy je zde potřebná i podpora odolné občanské společnosti. Lze však pozorovat i jistý zájem ze strany EU. Členské státy již navrhly bezpečnostní spolupráci se zeměmi VP, a to především proto, aby je motivovaly k účasti na stabilizačních misích pod vedením EU.²⁵ Velmi přínosnou iniciativou by tak pro region i EU bylo vytvoření bezpečnostní aliance Východního partnerství. Bezpečnostnímu sektoru, který stále pokračuje ve svých operacích v "postsovětském stylu", by prospělo vedení a předávání know-how ze strany EU.

Investice do bezpečnosti a kybernetické odolnosti, které jsou součástí deseti hlavních cílů pro rok 2025 stanovených v iniciativě Evropské komise, budou základním kamenem pro vytvoření rámce pro identifikaci a řešení hybridních hrozeb a pro posílení odolnosti vůči zahraničním intervencím. Cílem této iniciativy je výrazně ztížit destabilizaci sousedství EU pomocí různých "hybridních" taktik.

EU by jako první krok mohla zvážit vytvoření bezpečnostního paktu pro Východní partnerství (alespoň s Gruzíí, Moldavskem a Ukrajinou), který obsahuje cílenou podporu zpravodajských služeb, institucí kybernetické bezpečnosti a školicích středisek.²⁶ Již nyní probíhají různé iniciativy, například projekt Rady Evropy CyberEast Action on Cybercrime for Cyber Resilience in the Eastern Partnership (Akce kybernetické kriminality pro

²² EU-LISTCO. Globální a rozptýlená rizika v zemích Východního partnerství, červen 2020, dostupné na: <https://www.eu-listco.net/publications/global-and-diffuse-risks>.

²³ Ibid.

²⁴ INTERPOL. "Cybercrime: Covid-19 Impact," září 2020, dostupné na: <https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/INTERPOL-report-shows-alarming-rate-of-cyberattacks-during-COVID-19>.

²⁵ Evropská komise. Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020 Focusing on key priorities and tangible results, dostupné na: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eap_20_deliverables_for_2020_0.pdf.

²⁶ Gressel G., et al. The Best Defence: Why the EU should forge security compacts with its eastern neighbours. ECFR, listopad 2020, dostupné na: <https://ecfr.eu/publication/the-best-defence-why-the-eu-should-forge-security-compacts-with-its-eastern-neighbours/>.

kybernetickou odolnost v regionu rámci evropského nástroje ENI)²⁷ s rozpočtem pouhých 4,22 milionu EUR na období 2019-2022.²⁸ V nabídce jsou sice školení a semináře o kybernetické odolnosti, je však třeba zajistit intenzivnější financování takovýchto programů.

Další důležitou činností, na kterou by se EU měla zaměřit, je zabezpečení vládních komunikací a kritické infrastruktury před manipulací a kybernetickými útoky. Toto úsilí přibližuje partnery standardům EU v oblasti zavádění 5G. Jedná se přitom o klíčovou oblast z hlediska čínské kontroly dodávek pro rozvoj komunikační infrastruktury v regionu Východního partnerství. Obzvláště zranitelná v tomto ohledu je Gruzie, která byla v minulých letech vystavena několika kybernetickým útokům ze strany Ruska, a to především na kritickou infrastrukturu. Od roku 2008 se výrazně zvýšila závislost Gruzie na informačních a komunikačních technologiích, což potenciálně zvyšuje rozsah předpokládaných škod v případě kybernetických útoků.²⁹

Závěr

Evropská unie musí, na nadcházejícím Summitu Východního partnerství i nad jeho rámec, reagovat na měnící se dynamiku v oblasti východního sousedství. Heterogenita v regionu narůstá, a to jednak v důsledku jednostranného vystoupení Běloruska z VP a jeho následného otevření nepřátelského působení vůči státům EU, ale také díky založení tzv. Asociovaného tria, které otevřeně deklaruje svoji ambici v budoucnosti požádat o členství v EU. S koronavirovou pandemií došlo jak k výraznému narušení slabých ekonomik zemí VP, tak i k nárůstu hybridních hrozeb a kybernetických útoků ze strany Ruska a Číny. S nadcházejícím summitem tak EU stojí na pomyslné křižovatce a pro budoucnost Východního partnerství bude klíčové, zda dokáže přijít s novou smysluplnou agendou pro obsah spolupráce v následujícím období. Již

z existujících návrhů je patrné, že zelená agenda a digitalizace spolu s odolností budou stát v centru iniciativ na postpandemickou obnovu. Projekty zaměřené na rozvoj udržitelné ekonomiky, uplatňování podmínek v souladu s Evropskou zelenou dohodou a rozvoj infrastruktury v oblasti VP slibují sblížení regionu s EU, posílení energetické soběstačnosti a bezpečnosti a v důsledku i snížení vlivu Ruska v sousedství EU. Klíčovou roli v agendě však mají a musí hrát i podmínky vztahující se k právnímu státu, demokratickým principům a základním lidským právům a svobodám včetně práv menšin. Výzvou pro EU tak bude do budoucna i to, jak balancovat geopolitické zájmy a soutěžení s Ruskem na jedné straně s transformačním vlivem ve východním sousedství, který vyžaduje přísnou kondicionalitu, na straně druhé.

²⁷ EU4 Digital. Cyber East: Kybernetický východ: opatření proti kyberkriminalitě pro kybernetickou odolnost v regionu Východního partnerství, říjen 2021, dostupné na: <https://eufordigital.eu/discover-eu/cybereast-action-on-cybercrime-for-cyber-resilience-in-the-eastern-partnership-region/>.

²⁸ Council of Europe. CyberEast, 2021, dostupné na: <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/cybereast>.

²⁹ Council of Europe. Cybercrime and cybersecurity strategies in the Eastern Partnership region, 2019, dostupné na: <https://rm.coe.int/eap-cybercrime-and-cybersecurity-strategies/168093b89c>.

Listopad
2021

O Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM

Institut pro evropskou politiku EUROPEUM je neziskový, nepolitický a nezávislý think-tank, který se zaměřuje na evropskou integraci a soudržnost. EUROPEUM přispívá k posilování demokracie, bezpečnosti, stability, svobody a solidarity napříč Evropou a aktivnímu vystupování České republiky v Evropské unii. EUROPEUM provádí původní výzkum, organizuje veřejné akce a vzdělávací aktivity a formuluje nové názory a doporučení ke zlepšení domácí a evropské politiky.

Kontakt

Web: europeum.org

Adresa pražské kanceláře: Staroměstské náměstí 4/1, 110 00, Praha 1

Tel.: +420 212 246 552

E-mail: europeum@europeum.org

Adresa bruselské kanceláře: 77, Avenue de la Toison d'Or. B-1060 Brusel, Belgie

Tel: +32 484 14 06 97

E-mail: brussels@europeum.org

Další publikace najdete u nás [na webu](#).

Tento projekt byl realizován za finanční podpory Evropské unie. Za obsah publikací odpovídá výlučně autor. Publikace nereprezentují názory Evropské komise a Evropská komise neodpovídá za použití informací, jež jsou jejich obsahem.

Spolufinancováno v rámci
programu Evropské unie
„Evropa pro občany“